

мальні і мінімальні результати партій по регіонах по-троху вирівнюються;

2) майже для всіх чільних партій простежується тенденція до електорально-географічної дифузії – поступового розширення географії свого впливу на території, що прилягають до тих територій, що традиційно є електоральною базою партій;

3) тенденція до максимальної консолідації голосів виборців за ті партії, які долають виборчий бар'єр (у 1998 році за партії-переможців віддали свої голоси 67% виборців, у 2002 – 75%, у 2006 – 78%, а в 2007 – 89%!);

4) партії та блоки, які за 1,5 роки між виборами мало змінювали свою позицію, декларували на словах і реалізовували на практиці одні й ті самі гасла (незалежно від їх змісту, насамперед – БЮТ та КПУ), змогли істотно поліпшити свій результат; ті партії і блоки, які за 1,5 року неодноразово міняли свою позицію, йшли на численні компроміси (ПР і НУ-НС) – боролися за збереження свого результату; соціалістична партія, вчинок якої не сприйняла переважна більшість її традиційних виборців, втратила не лише значну частину свого електорату, але й основну (ядерну) зону своєї підтримки; результатом чого стало неподолання виборчого бар'єру;

5) вибори зафіксували, на жаль, майже повну відсутність у виборчій кампанії ідеологічних партій і блоків – соціал-демократичних, ліберальних, консервативних (за винятком крайніх лівих і крайніх правих – КПУ і ВО "Свобода"), натомість основними аргументами в політичній боротьбі під час виборів стали харизматичні особи лідерів та нічим не підкріплені економічно гасла соціального попудлізму.

Отже, позачергові парламентські вибори 2007 року продовжили, на наш погляд, ті електорально-географічні процеси, які започаткувалися в Україні з 2002 року і набули свого найбільш небезпечного розвитку на президентських виборах 2004 року. За винятком ротації у парламенті СПУ на блок Литвина, ніяких інших ані кількісних, ані якісних змін в партійно-політичному середовищі в Україні не відбулося. Можна припустити, що істотним каталізатором електорального розвитку в Україні стануть чергові (а не виключено, що й позачергові) президентські вибори. Відповідно до цього, наступні парламентські вибори, скоріш за все, матимуть доволі відмінну від нинішніх виборів конфігурацію, яка стосуватиметься як появи нових політичних гравців, так і еволюції вже відомих і популярних політичних партій.

Надійшла до редколегії 01.10.2007

ПРАЦІ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

УДК 911

І. Нестерчук, асп.

АНАЛІЗ ПРИДАТНОСТІ РОЗКРИВНИХ ПОРІД КОРОСТИШІВСЬКОГО БУРОВУГІЛЬНОГО РОЗРІЗУ ДЛЯ ЛІСОВОЇ РЕКУЛЬТИВАЦІЇ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ЖИТОМИРЩИНІ

Розкрито та проведено геологічний аналіз розкривних порід Коростишівського буровугільного родовища. Показано, що дані розкривні породи цілком придатні для проведення лісової рекультивациі, що підтверджується станом створених на відвалах лісових фітоценозів. Виявлено роль геологічного аналізу розкривних порід відвалів для вибору стратегії проведення біологічної рекультивациі та оптимізації навколишнього середовища регіону.

The geological analysis of the open rocks of the Korostyshivsky brown coal deposit is given. It is shown that the said above open rocks are fit for the forest recultivation, which is proved by the state of created on the dumps forest phytozenoses. The role of the geological analysis of the open rocks of the dumps for the strategy choice for the biological recultivation and the environmental optimization of Zhytomyr region is elicited.

Постановка проблеми. Україна володіє потужною мінерально-сировинною базою – в її надрах зосереджено близько 20000 родовищ та проявів корисних копалин, з яких 7807 родовищ мають промислове значення [10, 11, 12]. У вартісному виразі розвідані запаси цих родовищ оцінено в 7-7,5 трлн. доларів США. Зважаючи на географічне положення України, наявність людських ресурсів, наближення родовищ до промислових центрів сприяє розвитку гірничовидобувної та переробної промисловості [1, 3]. Це зумовлює формування на території України потужного промислового комплексу та пов'язаних з ним техногенно-екологічних проблем, серед яких техногенне навантаження, забруднення довкілля продуктами гірничо-видобувної промисловості, розміщення відходів та відвалів, порушення гідрогеологічних умов, активізація та розвиток негативних геологічних процесів. В комплексі заходів з охорони та відновлення природних ресурсів, оптимізації навколишнього середовища та раціонального природокористування в регіоні, пов'язаних з гірничовидобувною промисловістю, велику увагу приділяють також відновленню продуктивності порушених промисловістю природних комплексів.

Енергетична криза в Україні, пов'язана з недостатніми запасами нафти та газу, зумовлює необхідність диверсифікації джерел палива і підтверджує реальні можливості щодо подальшого приросту видобутку ка-

м'яного та бурого вугілля. Загальна площа вугільних басейнів становить близько 18000 км² (3% площі України). Загальна площа гірничих виробок становить 13000 км². В результаті добування та переробки вугілля відбуваються значні порушення природних ландшафтів. При цьому змінюється рельєф, гідрологічний режим місцевості, знищується ґрунтовий покрив, флора та фауна. Тому при добуванні та переробці цих корисних копалин обов'язковим ланцюгом технологічного циклу є рекультивация земель, основна ціль якої – відновлення продуктивності, естетичної та господарської цінності земель [7, 12].

Природні ресурси та природні умови – основа матеріального виробництва та життєдіяльності населення. Стан природного середовища, рівень використання, збереження і відтворення природних ресурсів значною мірою визначає темпи економічного росту, що зумовило розвиток, вивчення та поширення досвіду лісової рекультивациі Коростишівським буровугільним розрізом на Житомирщині. У зв'язку з цим є актуальним і дуже важливим проведення досліджень з вивчення рекультивациі порушених земель вищевказаним підприємством з метою їх оптимізації.

При виборі методу рекультивациі необхідно враховувати різні фактори. Традиційно в першу чергу враховуються господарські потреби регіону, а не геологічні особливості розкривних порід. Це не завжди доцільно,

адже в багатьох випадках детальне врахування хімічних та фізичних властивостей відвалів дозволяє вибрати найбільш економічно та екологічно доцільний метод рекультивациї. До основних показників, які визначають придатність порід для біологічної рекультивациї, відносять токсичність розкривних порід, кислотність, вміст елементів мінерального живлення, засолення. Більшість порід, які вилучаються при гірничих роботах з надр землі і складаються у відвали, характеризуються низькою забезпеченістю елементами мінерального живлення в доступній для рослин формі [4, 6]. При визначенні придатності порід для певного виду рекультивациї велике значення мають такі фізичні властивості, як механічний склад. Він обумовлює водний та повітряний режими як в тілі відвалу, так і в його верхньому рекультивацийному горизонті. Глинисті породи, схильні до запливання при зволоженні, утворення щільної корки та її розтріскування при висиханні, малоприсадибні для розвитку рослин. Піски легко перевіваються та мають малу водоутримуючу здатність. Вони також малоприсадибні для створення рекультивацийного горизонту. Не менш важливою характеристикою придатності відпрацьованих територій до біологічної рекультивациї є експозиція ландшафту, видозміна якої не завжди доцільна. Розрівнювання відвалів створює більш однорідні умови для росту, але воно супроводжується ущільненням, що погіршує фізико-механічні властивості, аерацію та водний режим ґрунтосуміші, пригнічує ріст коренів, знижує біохімічну активність ґрунту. Об'єм обхвату коренями ґрунтової товщі також суттєво менший, ніж на ґрунтах пухкого складення, в зв'язку з чим приживання та ріст багатьох рослинних порід на вирівняних відвалах значно гірше, ніж на не розрівняних [4]. Ось чому при проведенні геологічного етапу рекультивациї пропонується лише часткове розрівнювання – знімання високих вершин та гострих гребенів, зменшення крутизни схилів і т.д. При цьому ґрунт ущільнюється менше, ніж при повному розрівнюванні.

Об'єктом дослідження є природно-антропогенні геосистеми області як ландшафтно-планувального регіону. Предметом дослідження є їх ландшафтні, геоекологічні, ландшафтно-ерозійні, меліоративні, ландшафтно-функціональні та ландшафтно-планувальні характеристики у вигляді емпіричних статистичних, графічних і картографічних моделей.

Таким чином, при виборі методів рекультивациї відвалів необхідно обов'язково враховувати їх хімічні та фізичні властивості. Це дозволить значно зменшити економічні затрати при проведенні відновлення площ та отримати оптимальний екологічний ефект. В умовах Полісся України найефективнішим видом біологічної рекультивациї можна вважати лісовирощування [2, 5, 6]. У багатьох випадках детальний геологічний аналіз розкривних порід дозволяє відмовитися від селективного зняття гумусовмісного шару ґрунту, що значно здешевлює рекультивацийні роботи. Крім того, лісова рекультивация не вимагає інтенсивних робіт з розрівнювання відвалів. Навпаки, створення насаджень на частково вирівняних поверхнях сприяє розвитку більш різноманітних і, відповідно, більш стійких фітоценозів.

Виклад основного матеріалу. Коростишівський буровугільний розріз (Житомирська область) був закладений на лівому корінному березі р. Тетерів поблизу сіл Стрижівка та Кмитів [10]. В географічному відношенні район родовища – це підведене горбисте плато, з помітним пониженням в південному, південно-східному та східному напрямках. Родовище розташоване в межах південно-західної частини Українського кристалічного масиву і є крайнім північно-західним буро-вугільним районом дніп-

ровського басейну. Приурочено родовище до місцевої депресії кристалічного масиву, яка не має широкого поширення. Гідрографічна сітка представлена р. Тетерів з її притоками. В результаті геологорозвідувальних робіт, що були проведені на Коростишівському родовищі трестом "Укрбурвуглерозвідка" в 1946-1948 рр., детально розвідані Кмитівська і Стрижівська ділянки [9, 10].

Геологічний розріз району складений докембрійськими утвореннями та осадами третинного та четвертинного віку. Комплекс докембрійських порід виражений в основному гранітами, рідше пегматитами. Докембрійські кристалічні утворення під впливом процесів вивітрювання та ерозії поступово руйнувалися та у верхній своїй частині перетворювалися на первинні каоліни. Потужність останніх різна і змінювалася від декількох метрів до 70 м. Первинні каоліни в залежності від материнської породи поділяються на три різновиди: гранітовий, гнейсовий та магнетитовий. На розмитій поверхні первинних каолінів залягав осадковий комплекс порід, представлений третинними та четвертинними утвореннями.

Аналіз вивчення лісорослинних властивостей ґрунтовідвалів Стрижівського вуглерозрізу свідчить про придатність порід до заліснення. Уся стратиграфічна колонка товщі Коростишівського вуглерозрізу представлена породами легкого механічного складу. Основною фракцією є фракція крупного піску.

За даними тресту "Бурвугіль" типова стратиграфічна колонка розвіданої товщі виглядала таким чином (зверху вниз): сучасний ґрунтовий шар на водно-льодовикових дрібнозернистих пісках (0,5-2,0 м); червоно-бурі морені суглинки епохи дніпровського зледеніння (2,0-3,0 м); піски подморених дрібно- і середньозернистих (2,0-3,0 м); глини темно-бурі (до 1 м); глини різнобарвні (2-3,5 м); піски полтавські різнозернисті світло-сірі (13-15 м); супісі зеленуваті глауконітові (від 0 до 3 м); глини зеленуваті і жовто-сірі щільні (1,5-4,0 м); піски зеленуваті, крупнозернисті (0,5-1,0 м); вугілля буре (2,5-5,0 м); піски різнозернисті (0-3 м); кора вивітрювання гранітів.

Як видно з вищенаведених даних, стратиграфічна колонка для Стрижівського вуглерозрізу представлена породами легкого механічного складу. Переважаючою фракцією є фракція крупного піску.

Породи розкривних порід містять дуже мало карбонатів, у цілому їх можна вважати некарбонатними. Елементів ґрунтового живлення, зокрема фосфору, вкриті породи містять дуже мало. ґрунтосуміші на відвалах характеризуються величиною питомої ваги в границях 1,54-1,80 г/см³. Повітрязабезпеченість ґрунтів досить низька (29-36%). Такі фізико-хімічні властивості розкривних порід є досить придатними для розвитку кореневої системи рослин. Таким чином, стримуючим фактором розвитку лісових порід в даних умовах є недостатня кількість основних елементів ґрунтового живлення. Це зумовлює застосування методів інтенсифікації росту лісових культур.

На Стрижівському розрізі для лісової рекультивациї було відведено 250 га. На цій площі у 1968-1971 роках співробітниками УкрНДІЛГА були висаджені в розкривну породу 12 лісових порід у різних сумішах. У 1973-1974 рр. було проведено дослідження з оцінки стану та розвитку лісових насаджень. Серед деревних порід, які висаджувалися лише 6 видів з 12 виявили добру приживлюваність (сосна звичайна, сосна Банкса, береза повисла, вільха чорна, акація біла, акація жовта). Ці попередні дані дозволили виділити найбільш витривалі до складних умов середовища породи [8]. Але серед цих порід лише сосна звичайна має цінне господарське значення і є основною лісоутворюючою породою в Поліському регіоні. Тому в 2000 році було продовжено

дослідження стану лісових фітоценозів з вмістом сосни звичайної. Отримані дослідні дані свідчать про те, що

вплив початкових умов вирощування насаджень відчувається і через 30 років (табл. 1).

Таблиця 1. Показники росту сосни звичайної за варіантами досліджу

Варіант досліджу	Характеристика варіанту досліджу	Середній діаметр, см	Середня висота, м	Об'єм стовбура середнього дерева, м ³
1-й	Сосна звичайна + вільха чорна	17,5±0,63	21,1±0,25	0,26±0,022
2-й	2 Сосни звичайної + вільха чорна	17,7±0,79	22,3±0,10	0,27±0,025
3-й	Сосна звичайна + люпин багаторічний	14,0±0,93	18,9±0,22	0,17±0,023
4-й	Сосна звичайна (контроль)	10,8±0,38	13,8±0,16	0,09±0,010

Обміри проводилися за стандартними, прийнятими у лісовому господарстві методиками, об'єми деревини обраховувалися за лісотаксацийним довідником [13, 14]. Отримані результати обмірів сосни звичайної за допомогою методів перевірки гіпотез про середні значення та дисперсії були проаналізовані з метою виявлення значимості різниці їх середніх показників. Для вирішення поставленого питання застосовувалися попарні порівняння середніх значень обмірів сосни за методом оцінки різниці середніх незалежних вибірок [15].

Після аналізу розрахунків різниці середніх значень обмірів діаметру та висоти сосни на дослідних ділянках за методом оцінки різниці середніх незалежних вибірок, можна зробити висновок про не значимість різниці показників на ділянках "сосна звичайна з вільхою чорною в комбінації 2 : 1" та "сосна звичайна з вільхою чорною в комбінації 1:1". Решта комбінацій різниць середніх значень вважаємо значимою з рівнем вірогідності 99%.

Аналіз отриманих результатів свідчить про те, що середній діаметр сосни звичайної на розкривних породах коливається в межах 10,8 – 17,7 см, а висота – 13,8 – 22,3 м, залежно від умов вирощування. Аналогічні показники для сосняків 30-річного віку на природних ґрунтах в умовах свіжих сугрудків Полісся становлять, відповідно, 17,4 см та 16,7 м, в вологих сугрудках – 14,2 см та 14,9 м, у вологих суборах – 16,2 см і 15,9 м. Найбільший об'єм середнього дерева спостерігається в 1-му та 2-му варіантах досліджу при вирощуванні сосни звичайної з вільхою чорною. Найкращий ріст сосни звичайної спостерігається у культурах з чергуванням ряду вільхи чорної з двома рядами сосни звичайної. В цьому випадку діаметр та висота сосни, відповідно, в 1,6 рази більші за контроль. Майже така сама ситуація спостерігається і на третьому варіанті – в 1,6 і 1,5 рази, відповідно. У другому варіанті досліджу різниця з контролем становить – 1,3 та 1,4 рази, відповідно для діаметра та висоти.

Інтенсивність росту сосни звичайної у товщину у варіантах з вільхою чорною найбільш подібна до сосни звичайної, яка виросла в природних умовах свіжого субору. Але відношення діаметру до висоти в умовах досліджу дещо нижче (на 20%), ніж у насаджень на не порушених ґрунтах. В той же час, сосна, висаджена на чистих розкривних породах та з підсівом люпини звичайного відстає за діаметром від такої у свіжому суборі на, відповідно, 38% та 20%. Але відношення діаметру до висоти у таких насаджень також не співпадає з сосною, вирощеною у природних умовах. Якщо розглядати відношення діаметру до висоти як показник гармонійності розвитку дерева, то можна зробити висновок про те, що сосна звичайна на розкривних породах розвивається досить нормально. У більш складних умовах чистих розкривних порід, де має місце недостача азотного живлення, спостерігається певне відставання за діаметром і висотою від середніх показників насаджень у природних ґрунтах. Подібні закономірності характерні і для ділянок з підсівом люпини багаторічного. Під впливом вільхи чорної розвиток дерева проходить зі збіль-

шенням приросту по діаметру, з відносно уповільненим приростом по висоті.

Таким чином, розвиток культур сосни звичайної у суміші з вільхою чорною проходить досить інтенсивно, наближаючись до показників такого для умов свіжого сугрудку на природних лісових ґрунтах. Меліоративна роль вільхи чорної полягає в тому, що вона покращує азотний режим новоутворених ґрунтів.

Як свідчать результати обмірів, меліоративна роль люпини у азотному живленні сосни звичайної на відвалах розкривних порід Стрижівського вуглерозрізу ефективна на початкових етапах розвитку рослин, через 30 років після створення насаджень практично зникає.

Відсутність достовірної різниці у таксацийних показниках сосни звичайної і вільхи чорної при різних співвідношеннях у насаджень на відвалах розкривних порід дозволяє зробити певні практичні висновки. При створенні плантаційних насаджень лісгосподарські підприємства можуть підбирати комбінацію даних порід виходячи з суто економічних потреб. Екологічні умови можна розцінювати як рівнозначні.

Створення повноцінних лісових насаджень з використанням вищевказаних порід допоможе вирішити проблему ефективної рекультивациі відпрацьованих площ в умовах інтенсифікації розвитку гірничо-видобувної промисловості в даному регіоні.

Висновки. Геоекологічний аналіз території Коростишівського буровугільного родовища на прикладі лісової рекультивациі земель базується на основі комплексного підходу щодо оцінки геосистеми території, структури використання земельних і лісових ресурсів, рівня забруднення території внаслідок техногенного впливу гірничовидобувної промисловості, умов життєдіяльності населення та екологічної грамотності.

Таким чином, проведені дослідження свідчать про те, що перед вибором та проведенням біологічної рекультивациі обов'язковою умовою є ґрунтовний аналіз геологічних умов регіону. Детальний попередній геологічний аналіз розкривних порід дозволить правильно вибрати метод біологічної рекультивациі та оптимізації навколишнього середовища і прискорити якісне відновлення порушених ландшафтів.

Розвиток культур сосни звичайної у суміші з вільхою чорною проходить досить інтенсивно, наближаючись до показників такого на природних лісових ґрунтах. Це вказує на те, що для створення лісових насаджень на відвалах розкривних порід в умовах Полісся з успіхом можна використовувати сосну звичайну в комбінації з вільхою чорною в співвідношенні 2:1 або 1:1.

Результати дослідження можуть використовуватися для подальшої більш детальної розробки заходів з удосконалення нагальної здорової екологічної та соціально-економічної організації природокористування Житомирської області з урахуванням далекоглядних перетворень, а також при розробці територіальних комплексних планів охорони природи обласного та районного значення.

нах України. – Фастів, 1998. 3. *Воейков А.Е.* Воздействие человека на природу. – М., 1949. 4. *Гладкова Л.И.* Использование рекультивированных земель в сельском и лесном хозяйстве. Обзорная информация. – М., 1977. 5. *Данько В.Н.* Лесные рекультивации отвалов открытых разработок Ураины, их состояние и задачи // Прогнозирование использования земельных ресурсов Украинской ССР и Молдавской ССР. – Т. 2. – К., 1971. 6. *Дороненко Е.П.* Рекультивация земель нарушенных открытыми разработками. – М., 1979. 7. Екологічна ситуація Житомирщини // Статистичний збірник. – Житомир-К., 1988. 8. *Келеберда Т.Н., Данько В.Н.* Биологическая активность мелиорированных грунтов промышленных разработок // Рекультивация земель, нарушенных при добыче полезных ископаемых. – Тарту, 1975. – С. 93–100. 9. *Колесник М.И.,*

Зибровская А.В. Геологический отчет о детальной разведке Кмитовского и Стрижевского участков Коростишевского бурогольного месторождения. – Ч. 1. – Днепропетровск, 1948. 10. *Костриця М.Ю.* Географія Житомирської області. – Житомир, 1993. 11. *Руденко Л.Г.* та ін. Еколого-географічні дослідження території України. –К., 1990. 12. Статистичний щорічник України за 2004 рік. – К., 2004. 13. Лесотаксационный справочник / Под ред. В.К. Захарова. – Минск, 1962. 14. Программа и методика биогеоценологических исследований. – М., 1974. 15. *Дослехова Б.А.* Методика полевого опыта (с основами статистической обработки результатов исследований). – М., 1968.

Надійшла до редколегії 04.09.2007

УДК 911.3

В. Пацюк, асп.

ІНДУСТРІЯ ДОЗВІЛЛЯ ЯК СКЛАДОВА ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ

Висвітлюються та аналізуються сутнісні ознаки індустрії дозвілля як складової туристичної сфери. Розглядаються варіанти проведення дозвілля, здійснюється спроба його класифікації. Доводиться необхідність розвитку даного сектору індустрії туризму.

An essences signs of industry of leisure as a component of tourist sphere are lighted and analyzed. The variants of leadthrough of leisure are examined; the attempt of his classification is carried out. It is proved the necessity of development of given to the sector of industry of tourism.

Постановка проблеми. Останні два десятиріччя відзначаються поглибленим інтересом до проблем туризму, що обумовило активізацію прикладних досліджень туристичної сфери та її складових. Однією з таких складових є індустрія дозвілля, різні аспекти якої розглядаються географією туризму та рекреаційною географією, а от чіткого визначення даного напрямку немає. Пояснюється це як відсутністю критерію виділення сегментів цієї індустрії, так і низьким рівнем її вивченості. Існує надзвичайно велика різноманітність підприємств, покликаних створювати і організовувати умови для проведення дозвілля, єдина класифікація яких відсутня, що, в свою чергу, ускладнює процес збору, систематизації та узагальнення інформації, яка стосується даного сектору. Це породжує необхідність формулювання поняття "індустрія дозвілля", виділення підприємств, що вона включає, та відповідне, концептуальне представлення ознак, за якими дані підприємства можна групувати.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є дослідити особливості функціонування індустрії дозвілля та на основі цього дати комплексне її формулювання; зробити детальний аналіз процесу дозвілля та за змістовними ознаками класифікувати його.

Основні результати дослідження. Відштовхуючись від того, що *індустрія туризму* розглядається як міжгалузевий господарський комплекс, який спеціалізується на створенні турпродукту, здатного задовольняти специфічні потреби населення в проведенні дозвілля в подорожі шляхом виробництва та реалізації товарів і послуг туристичного призначення [2, с. 60], ми спробували трактувати *індустрію дозвілля* як складову туристичної індустрії, куди входять підприємства розважального, культурно-просвітницького, спортивного та оздоровчого типу, основною метою яких є створення умов для повноцінного проведення відпочинку, задоволення духовних потреб людини, відновлення її психічних та фізичних сил.

Загалом для позначення даного сектору туристичної сфери, поряд із дефініцією "індустрія дозвілля", часто використовуються аналогічні їй "індустрія відпочинку", "індустрія розваг". Проте поняття "відпочинок" має дещо ширше значення, ніж "дозвілля" і включає відновлення сил через зміну або припинення діяльності з короткою перервою [3, с. 8]. Поняття ж "індустрія розваг", що використовує у своїх працях В.А. Квартальнов [1, с. 82], ми навпаки вважаємо завузьким, оскільки при проведенні дозвілля люди переслідують не лише розважальну мету.

Необхідність стимулювання розвитку індустрії дозвілля доводиться наступною тріадою переваг: 1) рівень її розвитку безпосередньо впливає на туристичний вибір певного регіону; 2) вона сприяє відновленню психофізіологічних сил місцевого населення, задіяного в господарській діяльності; 3) збільшує надходження до місцевого бюджету.

У нашому дослідженні ми орієнтувалися на дозвілля, що люди проводять поза межами власної оселі, не приймаючи до уваги ті види діяльності, якими вони під час відпочинку займаються вдома.

Види діяльності, здійснюваної під час дозвілля, можуть бути найрізноманітнішими: фізичні навантаження (прогулянки, спорт), аматорські заняття (збирання ягід, грибів, мисливство, риболовля), зацікавлення світом мистецтв (відвідування театрів, кіно, музеїв, участь у художній самодіяльності), інтелектуальна діяльність, спілкування за інтересами на основі вільного вибору, розваги (активні, пасивні), подорожі заради задоволення тощо [3, с. 8].

Ознайомившись із різноманітними аспектами проведення дозвілля, ми спробували його класифікувати за різними ознаками:

1. *За кількістю учасників – індивідуальне* (самостійне відвідування певних закладів, таких як театри, музеї, парки, бібліотеки, характерне, як правило, для самотніх людей або для осіб, що вирішили усамітнитись), *сімейне* (відпочинок у колі родини: виїзд на природу, відвідування концертних програм), *групове* (колективне проведення дозвілля разом з друзями: відпочинок в казино, дискотеках, барах).

2. *За віковою ознакою – молодіжне* (характерний активний відпочинок з відвідуванням розважальних закладів, дискотек, спортивних змагань), *доросле* (переважає відвідування закладів ресторанного типу, кіно-театрів, концертних залів), *"третього віку"* (відвідування театрів, музеїв, садово-паркових зон).

3. *За характером організації – активне* (проведення відпочинку характеризується значними витратами фізичних сил – відвідування дискотек, спортивних установ тощо), *пасивне* (відрізняється розміреним проведенням часу – відвідування бібліотек, театрів, парків тощо).

4. *За сезонністю – можливість цілорічного відпочинку* (у закладах під дахом), *сезонне* (відпочинок у природних умовах).

5. *За територіальною ознакою – міське* (безпосередньо в межах міста), *приміське* (проводиться в примі-